

MUZEJI SRBIJE - AKTUELNO STANJE

Apstrakt: Cilj istraživanja "Muzeji Srbije – aktuelno stanje", sprovedenog u proleće 2009, bio je utvrditi aktuelno stanje muzeja u Srbiji. Rezultati istraživanja pokazuju da se muzeji suočavaju i s problemima vezanim za stručan rad, ali i s problemima za čije je rešavanje neophodna veća podrška Ministarstva kulture.

Ključne reči: muzeji, Srbija, aktuelno stanje

Key words: museums, Serbia, current state

Prema statutu ICOM-a (*The International Council of Museums*), "muzej je neprofitna, stalna institucija u službi društva i njegovog razvoja, otvorena za javnost, koja sakuplja, konzervira, istražuje, objavljuje i izlaže materijalne dokaze o ljudima i njihovoj sredini u cilju proučavanja, obrazovanja i uživanja."¹ Muzeji se, kako kaže Gavrilović (2009), pre svega, bave prošlošću, i njihov zadatak je da delove prošlosti čuvaju, ispituju i predstave današnjim i budućim pokolenjima. Njihov značaj ogleda se i u tome što su još od kraja 18. i početka 19. veka, dakle ubrzo po svom nastanku, muzeji postali veoma važan element izgradnje nacionalnog identiteta i "imali su važnu ulogu u definisanju dominantnih državnih vrednosti u mnogim delovima sveta" (Simić, 2008: 47). Stoga se za muzeje s pravom može tvrditi da su jedan od stubova kulture ne samo određenog društva već i čovečanstva u celini.

Istraživanje nazvano "Muzeji Srbije – aktuelno stanje" imalo je za cilj da utvrdi stanje u kome se muzeji u Srbiji danas nalaze. Istraživanje je sproveo tim Za-

¹ <http://icom.museums/statutes.html>

voda za proučavanje kulturnog razvitka², a izvršeno je u periodu od aprila do jula 2009. godine.³ Rezultate ovog istraživanja predstavljamo u tekstu koji sledi.

Muzeji Srbije – aktuelno stanje

Imajući u vidu kompleksnost muzejske delatnosti i potrebu da se sagledaju svi aspekti muzejskog rada, u kreiranje upitnika bili su uključeni spoljni saradnici⁴, a sam upitnik koncipiran je tako da se poštuju pravila muzeologije. Na početku upitnika traženi su opšti podaci o muzeju (uključujući i status, pravni status, teritorijalnu nadležnost, ali i postojanje muzeja u sastavu, legata, spomen zbirke). Zatim su sledila pitanja vezana za objekte/prostor i depoe, a potom su na red došli fondovi, dokumentacija, oprema, ljudski resursi, izložbe, programi i posetioci, izdavačka delatnost, odnosi s javnošću, istraživanja i saradnja, kao i budžet. Na kraju, lica iz muzeja, odgovorna za popunjavanje upitnika, zamoljena su da istaknu prioritete u svom radu, kao i glavne probleme s kojima se suočavaju u vezi s njihovim ostvarivanjem.

Spisak muzeja kojima je trebalo poslati upitnik napravljen je na osnovu adresara iz baze podataka “E-kultura” (unapređeni razvojni model “Geokulturne karte Srbije”) na kojoj, od 2001. godine, rade istraživači Zavoda za proučavanje kulturnog razvitka.⁵ Na ovom spisku našao se sto jedan muzej, uključujući i galerije sa sopstvenim zbirkama. Međutim, iz istraživanja je, zbog objektivne nemogućnosti da obavljaju svoj posao, izostavljeno pet muzeja s teritorije Kosova i Metohije⁶. Takođe, ustanovljeno je da je u

² mr Maša Vukanović, mr Slobodan Mrda i Dragana Martinović.

³ Inicijalno, istraživanje je bilo povezano s konferencijom “Kulturna politika u oblasti kulturnog nasleđa” održanom u organizaciji Sektora za kulturnu baštinu Ministarstva kulture Republike Srbije 22. i 23. maja 2009. u Palati “Srbija”. Međutim, prikupljanje odgovora nastavljeno je i posle konferencije, zaključno s julom.

⁴ Neda Jevremović, šef Odeljenja za dokumentaciju Narodnog muzeja u Beogradu; Aleksandra Savić, kustos Prirodnjačkog muzeja; Saša Srećković, kustos Etnografskog muzeja u Beogradu; i mr Vladimir Krivošejev, direktor Narodnog muzeja u Valjevu.

⁵ Videti: www.e-kultura.net

⁶ Konkretno, reč je o Arheološkom muzeju u Prizrenu, Gradskom muzeju u Đakovici, Gradskom muzeju u Kosovskoj Mitrovici, Muzeju prizrenske lige u Prizrenu i Muzeju u Peći.

periodu od 2003. do danas četiri muzeja prestalo s radom. Muzejima i galerijama Srbije upitnici su prosleđeni iz Sektora za kulturnu baštinu Ministarstva kulture. Sumirano, odgovori su očekivani iz devedeset dva muzeja. Tokom istraživanja ustanovljeno je da iz jednog muzeja, koji je u procesu privatizacije, nije bilo moguće dobiti odgovore na pitanja postavljena u upitniku. Zaključno s julom mesecom, popunjeni upitnici stigli su iz šezdeset devet muzeja (75% muzeja u Srbiji).

Prema njihovom statusu, reč je o dvadeset tri lokalna, pet matičnih, petnaest nacionalnih, tri privatna i dvadeset tri regionalna muzeja. Kada se govori o pravnom statusu, 82,6% ispitanih muzeja jeste posebno pravno lice. U sastavu neke druge ustanove nalazi se 17,4% ispitanih muzeja. Status muzeja se i dalje bazira na Zakonu o opštem interesu u oblasti kulture, jer je Zakon o muzejskom nasleđu još uvek u procesu stvaranja. Pitanje statusa posebno pogađa muzeje koji se nalaze u sastavu drugih ustanova.⁷ Problem se, pre svega, ogleda u nemogućnosti da se utiče na kreiranje i utrošak budžeta, pa ovi muzeji zavise od ustanova u čijem su sastavu. Poteškoće koje proizilaze iz statusa u tesnoj su vezi s finansijskim (ne)prilikama i tiču se kadrova, prostora, ali i programa i projekata. Preovlađuje mišljenje da bi ovi muzeji efikasnije funkcionisali kao samostalne ustanove. Problem vezan za status iznet je i u prvom srpskom muzeju na otvorenom. Nemogućnost da ovaj muzej ostvari status nacionalne ustanove, ukazuje na to da bi u novoj legislativi posebnu pažnju, a uz konsultacije s međunarodnim ustanovama i organizacijama, trebalo posvetiti ovoj specifičnoj vrsti muzeja.

Objekti koje muzeji koriste su u 44% istraženih vlasništvo države; u 40,58% ispitanih muzeja, objekti su vlasništvo lokalne samouprave (gradovi i opštine). Pet muzeja koristi objekte koji su u vlasništvu drugih organizacija – jedan je privatno vlasništvo, a jednom su objekti nasilno otuđeni. U 76,8% ispitanih muzeja, glavna zgrada je kulturno dobro, a od četrdeset devet

⁷ U aneksu VIII *ICOM* statuta stoji da muzeji mogu da budu i kulturni centri i druge ustanove koje olakšavaju čuvanje, kontinuitet i upravljanje pokretnim i nematerijalnim kulturnim dobrima baštine.

muzeja koji koriste više od jedne zgrade, trideset dva poseduje objekte koji su kulturna dobra.

Rečenica “zgrada je u jako lošem stanju iako je kulturno dobro”, navedena u jednom upitniku, ilustruje možda i najmasovniji problem s kojim se muzeji u svom radu suočavaju, a koji se naročito tiče prostora. U okviru opšteg problema prostora ističu se tri, tako reći, potproblema: nedostatak prostora, neadekvatan ili nenamenski prostor i problemi vezani za održavanje prostora. Tako je u dvadeset jednom muzeju eksplicitno navedeno da u funkcionisanju muzeja veliki problem čini nedostatak prostora – nema ga dovoljno za smeštaj zbirki i u depoima, a nedostaje i radnog prostora. Takođe, u nekoliko upitnika navedeno je da zbog ovog problema ne postoji stalna postavka. U šest upitnika eksplicitno je izneto da su privremena rešenja problema prostora tokom godina (decenija) postala stalna, te je, shodno tome, onaj prostor kojim muzeji raspolažu neadekvatan ili nenamenski. Takav prostor otežava rad zaposlenih, kao i čuvanje i obradu muzealija. Najzad, problem u vezi s prostorom tiče se i njegovog održavanja, kao i česte potrebe za adaptacijom. Šesnaest muzeja navelo je da su zgrade u lošem stanju, te da postoje problemi s prokišnjavanjem, grejanjem, klimatizacijom i fasadama. S tim u vezi, trebalo bi reći da je na pitanje o tome da li je rađena adaptacija muzeja, potvrdno odgovorilo pedeset osam muzeja. Međutim, reč je o podacima o radovima koji datiraju od 50-ih godina 20. veka pa do danas. U naredne tri godine, adaptacija je planirana da se izvede u pedeset jednom ispitanom muzeju. Imajući u vidu sve što je do sada napisano, ne iznenađuje što je u šezdeset muzeja (87% ispitanih) istaknut, kao prioritet u radu, upravo muzejski prostor, a u četrdeset četiri (64% ispitanih muzeja) rešavanje problema prostora jeste prioritet broj jedan.

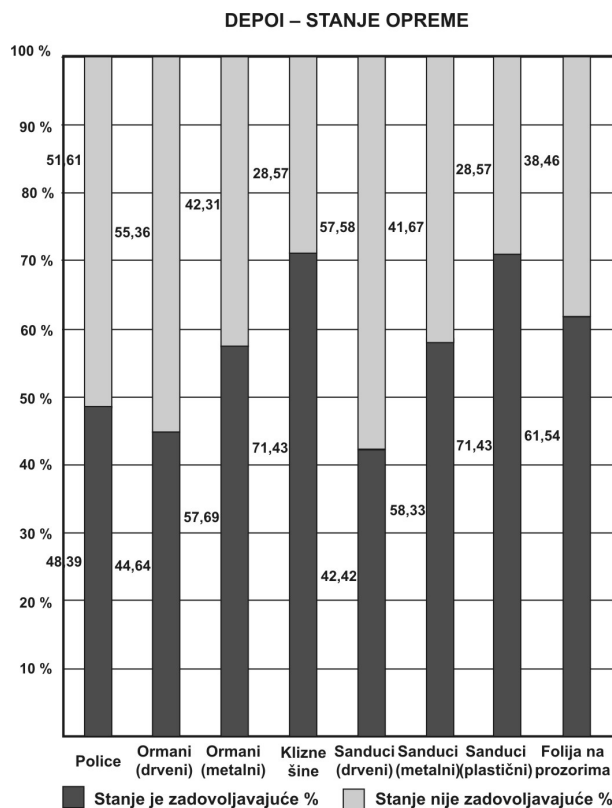
Muzejski objekti osigurani su u 65,2% ispitanih muzeja, a fondovi u 47,8% (od toga u 23,2% ispitanih muzeja potpuno, a u 24,6% fondovi su delimično osigurani). Kada je reč o obezbeđenju objekata, i dalje preovlađuje tehnička zaštita (rešetke, metalna vrata): 60,9% ispitanih muzeja ima službu obezbeđenja, a najređi je video nadzor koji postoji samo u 7,3% ispitanih muzeja. Plan evakuacije za zaposlene i posetioce postoji u 20,3% ispitanih muzeja, a plan eva-

kuacije za kolekciju u 18,8% ispitanih muzeja. Iako ne u velikom procentu, činjenica je da u 29% ispitanih muzeja infrastruktura ugrožava depoe, što ukazuje na postojanje stalne opasnosti i za zaposlene, i za zbirke, ali i za posetioce.

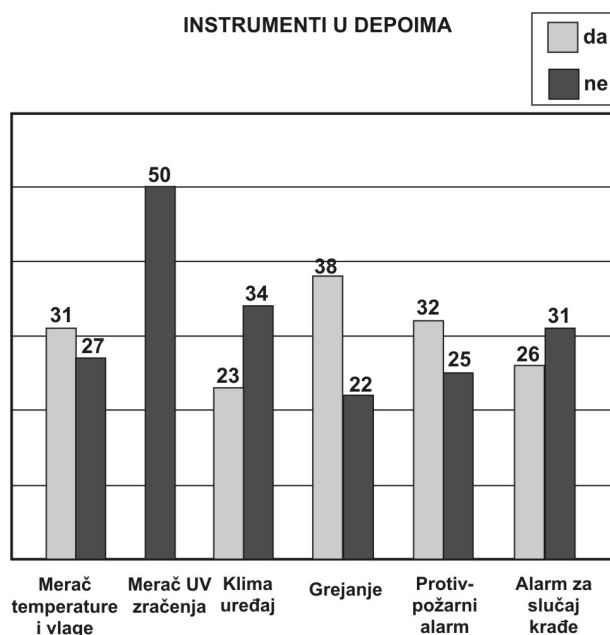
Odgovori na pitanja posvećena depoima – prostorima namenjenim čuvanju muzealija – govore da je, uprkos nedostacima, oprema koja postoji u depoima u relativno zadovoljavajućem stanju. Stanje opreme detaljnije je prikazano na grafikonu 1.

Instrumenti koji postoje u depoima muzeja prikazani su na grafikonu 2.

Na osnovu ovih podataka može se reći da su neke osnovne potrebe za očuvanje predmeta i zbirke koliko-toliko zadovoljene. Međutim, očigledno je i da neke stvari nedostaju. Na primer, najviše postoji potreba za meračem UV zračenja koji u vreme globalnog otopljanja zaista postaje neophodan.

Grafikon 1: Depoi – stanje opreme

Grafikon 2: Instrumenti u depoima

U 59,4% ispitanih muzeja formirane su studijske zbirke. Predmeti smešteni u zbirke se u 52,2% ispitanih muzeja procesuiraju u njihovim sopstvenim konzervatorskim radionicama, dok 47,8% ispitanih muzeja predmete šalje na konzervaciju u druge ustanove. Prema dobijenim podacima, u ispitanim muzejima registrovano je oko 4.316.014 predmeta. Od ovog broja, konzervirano je 9,2% predmeta, nije konzervirano 21,1%, a konzervaciji ne podleže 7,9% predmeta. Za 61,8% predmeta nije dat podatak. Razlozi za nenavođenje podataka, koji su dati u upitnicima pojedinih muzeja, odnose se na to da muzejske ustanove iz finansijskih razloga i nepostojanja sopstvenih konzervatorskih radionica nisu u mogućnosti da konzerviraju predmete, da predmeti iz različitih razloga (selidba, krečenje i sl.) nisu dostupni ili, naprosto, nisu razvrstani zbog nedostatka prostora za čuvanje. S tim u vezi je i podatak da je u poslednjih deset godina revizija, odnosno popis zbirke, urađena u 50,7% ispitanih muzeja.

Kategorizacija kulturnih dobara izvršena je u 40,6% ispitanih muzeja.

Vođenje dokumentacije jedan je od osnovnih zadataka u oblasti muzejskog stručnog rada. Ovom za-

datku poklanja se dosta pažnje, što pokazuje i podatak da je, navodeći prioritete u radu, 82,6% ispitanih muzeja uvrstilo dokumentaciju, reviziju i digitalizaciju zbirki među pet najvažnijih prioriteta.

U dobijenim pismenim i usmenim odgovorima, često je isticano da postojeća zakonska regulativa u oblasti vođenja dokumentacije zahteva poštovanje zastarelih pravila. Obrada zbirki najčešće se radi na tradicionalan način, što podrazumeva ulaznu (kolektorsku) knjigu, inventarsku knjigu i stručno–naučne kartone. Po zakonu i prema postojećim propisima, muzeji u Srbiji su i dan-danas (početak 21. veka, kompjuteri stigli još pre desetak godina, a nešto skorije i digitalni fotoaparati i kamere) obavezni da vode inventar crno-belih fotografija i negativa. Podatke u centralni registar unosi 56,5% ispitanih muzeja.

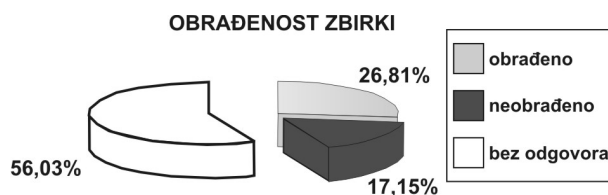
Iako zakonom nije propisano, trećina ispitanih muzeja, uključujući i neke od centralnih institucija, za vođenje dokumentacije koristi sopstvenu kompjutersku aplikaciju. U nekoliko upitnika eksplicitno je napisano da su od centralnih muzejskih institucija traženi “softveri” za digitalizaciju. Očigledno je da među muzealcima postoji želja da se jedna od osnovnih muzejskih delatnosti osavremeni. Međutim, iako je još od 1996. godine bilo pokušaja da se uspostave zajednički kriterijumi za digitalno vođenje dokumentacije⁸, a 2000. je pokrenut MISS (“Muzejski informacioni sistem Srbije”), te osnovan Nacionalni centar za digitalizaciju, do dana današnjeg nije uspostavljen jedinstveni informacioni sistem, niti je legislativa unapređena.

Digitalizacija je, za sada, najuočljivija kada je reč o snimljenosti zbirki. Stalna postavka snimljena je u 71% ispitanih muzeja. Razvrstano po zbirkama, odnos analognih i digitalnih snimaka je, aproksimativno, pola-pola. Fotodokumentaciju i inventar negativa vodi 63,8% ispitanih muzeja.

⁸ Videti: Mitrović, M. (2008) “Muzejski informacioni sistem Srbije i zaštita narodnih igara u dokumentacionom smislu”, u: *Muzeji u Srbiji: Započeto putovanje*, priredili: Lj. Gavrilović i M. Stojanović, Beograd, Muzejsko društvo Srbije, str. 107–113; Cvetković, M. (2008) “Etnomuzikološka dokumentacija – pomaci i trendovi”, u: *Muzeji u Srbiji: Započeto putovanje*, priredili: Lj. Gavrilović i M. Stojanović, Beograd, Muzejsko društvo Srbije, str. 117–121.

Dokumentaciju o nematerijalnoj građi ima 46,4% ispitanih muzeja, što je podatak koji govori o tome da se ovoj izuzetno osetljivoj građi i dalje poklanja nedovoljna pažnja.

Podaci o obrađenosti zbirki, predstavljeni na grafikonu 3, pokazuju da je u svim ispitanim muzejima obrađeno 26,8% predmeta.

Grafikon 3: Obradenost zbirki

Veliki procenat bez podataka o obrađenosti (56% predmeta), kao i veliki procenat bez podataka o konzervaciji predmeta, ukazuje na nesređenost koja vlada u ovom veoma važnom segmentu rada muzeja. Kao što je već rečeno, pojedini muzeji su naveli razloge zašto nisu odgovorili na postavljena pitanja, ali ipak veći broj ispitanih muzeja nije obrazložio izostavljanje ovih informacija.

U tabeli 1 predstavljene su neke vrste opreme kojom muzeji raspolažu:

Vrsta opreme	Broj muzeja koji je poseduju	%
Digitalna kamera	27	39,1
Digitalni fotoapararat	63	91,3
Video-projektor	40	58
Skener	63	91,3
Reflektor	25	36,2
Štampači, fotokopir, lap-top	34	49,3
Nivelir	6	8,7
GPS	6	8,7

Tabela 1: Oprema u muzejima

Četiri muzeja uopšte nema pristup internetu, dok dva muzeja nema pristup internetu ni u jednom objektu koji koriste. U 66,7% ispitanih muzeja prevladuje ADSL. Na osnovu ovih podataka može se reći da su zaposleni u muzejima uglavnom dobro opskrbljeni opremom koja im omogućava da svoj rad obavljaju na moderan način.

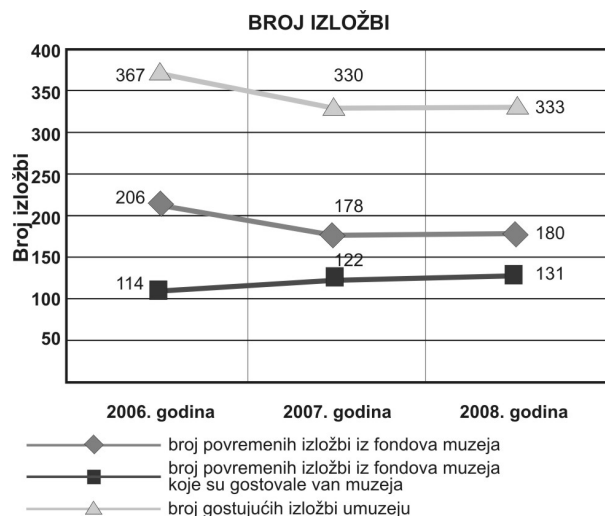
Kada je reč o radnicima u muzejima, ljudski resursi predstavljaju izuzetno veliki problem s kojim se muzeji u Srbiji suočavaju. Naime, iako su u 59,4% ispitanih muzeja zbirke "pokrivene" stručnim kadrovima, u 51% ispitanih muzeja istaknuto je da sadašnja struktura zaposlenih ne omogućava uspešan rad muzeja. O važnosti problema ljudskih resursa govori i činjenica da je, pored odgovora u sekciji upitnika posvećenoj ljudskim resursima, 26,1% ispitanih muzeja, navodeći probleme u funkcionisanju, ponovilo da je veliki problem nedostatak kadrova, posebno stručnjaka u muzeološkoj delatnosti. Najveća potražnja je za konzervatorima, istoričarima, pedagozima, a potrebni su i istoričari umetnosti, etnolozi, arheolozi, bibliotekari, dokumentalisti. Takođe, neophodni su i stručnjaci za marketing i odnose s javnošću, jer se ove aktivnosti smatraju važnim za osavremenjivanje funkcionisanja muzeja, posebno u oblasti rada s posetiocima i korisnicima. U malom broju muzeja potrebni su i čuvari, spremačice i administrativno osoblje. Problem ljudskih resursa delimično se premošćava angažovanjem honorarnih saradnika (78,3% ispitanih muzeja), volontera (43,5% ispitanih muzeja), ali i vojnika na civilnom odsluženju vojnog roka (26% ispitanih muzeja). Međutim, jasno je da to nije trajno rešenje.

Poboljšanje stručnosti kadrova svakako se ostvaruje i omogućavanjem zaposlenima da se stručno usavršavaju. Permanentna edukacija je među prvih pet prioriteta u 30,4% ispitanih muzeja. Stručno usavršavanje zaposlenih omogućava 78,3% ispitanih muzeja. Međutim, ono se najčešće odvija kroz seminare u zemlji, dok za seminare u inostranstvu često nedostaju sredstva. Nedostatak sredstava razlog je zbog koga se u 30,4% ispitanih muzeja ne praktikuje stručno usavršavanje zaposlenih. Drugi razlog, koji je naveden samo u 1,5% muzeja (tj. u jednom muzeju), jeste nedostatak interesovanja. Češći je slučaj (preciznije u 68,2% muzeja) da u onim muzejima u kojima se ne omogućava stručno usavršavanje, razlog nije ni na-

veden. Pored nedostatka sredstava i interesovanja, ponuđeni odgovori bili su: “uprava (direktor) smatra da nam to nije u interesu” ili “nešto drugo, navedite šta”. A šta je tačno u pitanju, ostaće nerazjašnjeno.

Važan segment rada muzeja čini predstavljanje fondova široj javnosti. Procedura planiranja izložbi postoji u 85,5% ispitanih muzeja, a izložbene aktivnosti planiraju se dugoročno u 74% ispitanih muzeja. Utvrđen proces evaluacije izložbi postoji u 47,8% muzeja koji su odgovorili.

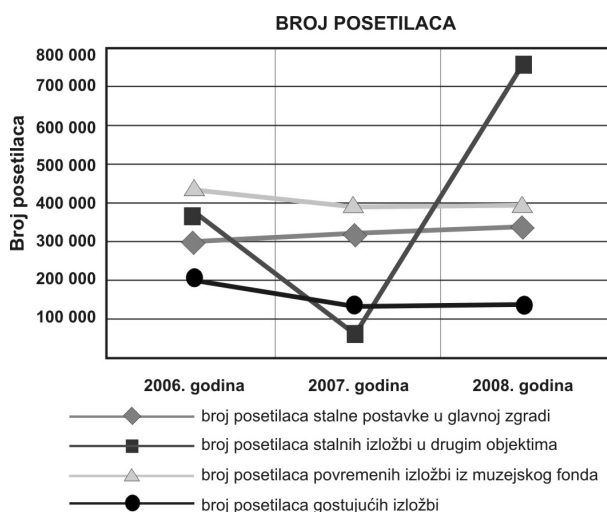
U periodu 2006–2008. organizovana je 1.961 povremena izložba. Na grafikonu 4 prikazan je broj izložbi prema vrsti u poslednje tri godine.

Grafikon 4: Broj izložbi 2006–2008.

Prema ovim podacima, povremene izložbe iz fondova muzeja imale su tendenciju opadanja, ali se 2008. godine situacija malo popravila. Slična je situacija i s gostujućim izložbama u muzejima. Međutim, broj povremenih izložbi iz fondova muzeja, koje su gostovale van muzeja, pokazuje konstantan rast.

Ukupan broj posetilaca muzeja tokom 2007. godine bio je u padu u odnosu na prethodnu, 2006. godinu, kada je muzeje u Srbiji posetilo ukupno 1.380.092 ljudi. Međutim, u 2008. situacija se popravila, a broj posetilaca приметно je povećan na 1.619.790. Podaci o broju posetilaca prema vrsti izložbi prikazani su na grafikonu 5:

Grafikon 5: Broj posetilaca prema vrsti izložbe 2006–2008.

Prema vrsti izložbi, broj posetilaca stalne postavke u glavnoj zgradi u konstantnom je porastu: od 295.595 u 2006. godini na 347.323 posetilaca u 2008. Zanimljivo je da broj posetilaca stalnih postavki u drugim objektima muzeja, nakon izvesnog pada tokom 2006, od 2007. beleži enorman rast. Broj posetilaca povremenih izložbi iz fondova muzeja opao je tokom 2006. godine, ali od tada “drži” konstantnu liniju. Slična situacija je i s brojem posetilaca gostujućih izložbi.

Ovde treba napomenuti da muzeji uglavnom ne vode evidenciju o strukturi posetilaca, te je teško utvrditi ko najviše posećuje muzeje: deca, odrasli, muškarci, žene, domaće stanovništvo, stranci, itd.

Predavanja, tribine, koncerti i slični programi čine još jedan od vidova muzejskog rada s publikom. U periodu od 2006. do 2008. godine u ispitanim muzejima organizovano je ukupno 2.388 raznovrsnih programa. Ovi programi povremeno se organizuju u 20,3% ispitanih muzeja; nekoliko puta godišnje takođe u 20,3% ispitanih muzeja, a barem jednom mesečno, po mogućnosti i češće, u 39,1% ispitanih muzeja.

Broj posetilaca programa iz godine u godinu raste, te je porastao od 78.755 zabeleženih posetilaca 2006. godine do 212.465 posetilaca u 2008. Kao i u slučaju izložbi, muzeji uglavnom ne vode evidenciju o strukturi posetilaca.

Među prvih pet prioriteta u osamnaest muzeja (tj. 26,1% ispitanih muzeja) ističe se rad s publikom.

Publikacija o muzeju, u kojoj su predstavljeni njegov istorijat i misija, zbirke i fondovi, jedan je od načina da se muzej približi posetiocima. Ažurnu publikaciju o muzeju (dakle, uslov je da je objavljena u 21. veku) ima trideset tri muzeja, a publikaciju o svojoj ustanovi nikada nije ni imalo osamnaest muzeja. Publikaciju na stranom jeziku ima dvadeset osam muzeja. Preovlađuju publikacije na engleskom jeziku (u dvadeset četiri muzeja), dok su publikacije o muzeju na drugim jezicima retke, pa tako po dva muzeja imaju publikaciju na francuskom, nemačkom, ruskom ili mađarskom jeziku, a samo jedan muzej ima publikaciju na italijanskom jeziku.

Izdavačka delatnost obuhvata i kataloge izložbi i druge publikacije koje muzej objavljuje. U odnosu na kataloge izložbi, koje izdaje 49,3% ispitanih muzeja, mnogo češći način za približavanje muzejskih zbirki široj javnosti jesu posebne publikacije posvećene fondovima, izložbama i programima. Njih izdaje 88,4% ispitanih muzeja.

Posebna služba za odnose s javnošću postoji u 34,8% ispitanih muzeja. Kontakte s medijima jednom mesečno ili češće održava trideset dva muzeja (46,4% ispitanih), dok su ti kontakti povremeni u trideset sedam muzeja (tj. 53,6% ispitanih). Informacije o aktivnostima muzeja, kada ih od nadležnih radnika dobiju, mediji objavljuju u 97,1% slučajeva. Najčešći načini na koje muzeji obaveštavaju javnost o svojim aktivnostima jesu putem plakata, a zatim slede: internet, radio i TV džinglovi, oglasi u novinama i "bilbordi" (videti tabelu 2). Zanimljivo je primetiti da dva muzeja koji su na naš upitnik odgovorili, kao način za obaveštavanje javnosti o svojim aktivnostima koristi SMS (tj. mobilnu telefoniju).

U privlačenju posetilaca, značajna je i uspešna saradnja s drugim akterima društvenog života. Tako, na primer, s turističkom organizacijom saraduje 85,5% ispitanih muzeja.

Pretežno stručna javnost upoznaje se s radom muzeja putem časopisa, odnosno stalnih publikacija koje izdaje trideset devet muzeja, tj. 56,5% ispitanih mu-

Oblik oglašavanja	Zastupljenost u muzejima (%)
TV spot	84,1
Radio spot	31,9
Gostovanja u medijima	10,1
Internet	68,1
Oglasi u novinama	44,9
Plakati	84,1
Bilbordi	20,3
Mesečne programske sveske kulturnih programa	1,5
Pozivnice	5,8
Saopštenja za javnost i direktni kontakti sa medijima	4,4
SMS	2,9

Tabela 2: Oblici oglašavanja

zeja. Kolekcije muzeja su u 98% ispitanih muzeja dostupne studentima i spoljnim saradnicima.

Naučna istraživanja takođe čine važan segment muzejskog rada. Njih sprovodi 87% ispitanih muzeja. U saradnji s naučnim institucijama, u protekle tri godine realizovano je dvesta dvadeset četiri projekta.

Prema podacima koje su na konferenciji “Kulturna politika u oblasti kulturnog nasleđa”, održanoj u Beogradu 22. i 23. maja 2009. godine, iznele g-đa Dušica Živković, pomoćnica ministra zadužena za kulturnu baštinu i g-đa Dušica Juribašić iz Pokrajinskog sekretarijata za kulturu, Sektor za kulturno nasleđe je u 2008. godini raspolagao budžetom od 236.244.000,00 dinara, što je činilo 22% ukupnog budžeta Ministarstva kulture. Održavanju nacionalnih ustanova kulture bilo je namenjeno 50% ove sume. Ista priča važi i za 2009. godinu – takođe je 50% budžeta namenjeno njihovom održavanju u svakom smislu. Pozicije koje se u budžetu Sektora za kulturno nasleđe odnose na finansiranje projekata čine 38% budžeta Sektora.

Prema informacijama koje smo dobili radeći ovo istraživanje, najveći deo sredstava troši se na plate zaposlenima, te za druge aktivnosti ostaje veoma malo

ili nimalo para. Konkretnije, prema nameni sredstava za 2008. godinu, za plate i druga primanja zaposlenih u četrdeset pet muzeja izdvaja se preko 50% budžeta, dok je samo u dva muzeja preko 50% budžeta namenjeno programima, odnosno projektima. Međutim, u nekim jedinicama lokalne samouprave planiranje budžeta vrši se po kontima i subkontima, pa je veoma teško razdvojiti programske i druge troškove. To takođe otežava i uspostavljanje jedinstvenog sistema praćenja koliko se, zapravo, novca ulaže u kulturu na teritoriji Republike Srbije.

U planiranju budžeta muzeji se, pre svega, oslanjaju na sredstva od osnivača. Sopstveni prihodi i prihodi s drugih nivoa vlasti (koji, dakle, nisu osnivači) čine manji procenat prihoda muzeja. Sredstva iz republičkog budžeta čine više od 50% u petnaest ispitanih muzeja. Sredstva iz budžeta gradova zastupljena su s preko 50% u budžetima dvadeset jednog ispitanog muzeja, dok su sredstva iz budžeta opština zastupljena s preko 50% u budžetima dvadeset dva ispitana muzeja. Sopstveni prihodi zastupljeni su s preko 50% u dva ispitana muzeja.

Struktura budžeta prema sredstvima koja čine do 5% budžeta pokazuje da, na primer, u trideset pet ispitanih muzeja predstavljaju sopstveni prihodi. Sponzorstva čine do 5% budžeta u devet ispitanih muzeja. Donacije čine do 5% budžeta u devetnaest muzeja. Do 5% ukupnog budžeta muzeja dolazi iz budžeta grada, i to u šest ispitanih muzeja; iz opštinskog budžeta u deset muzeja, a iz budžeta Republike u četrnaest muzeja.

Ostvarena sredstva u 2008. godini, koja su činila preko 50% budžeta, u dvadeset pet muzeja došla su iz republičkog budžeta, u dva muzeja iz pokrajinskog budžeta, u jedanaest muzeja iz gradskog, a u dvanaest muzeja iz opštinskog budžeta. Samo tri muzeja su u 2008. godini uspela da ostvare sopstvene prihode, tako da oni čine preko 50% ostvarenih sredstava.

Problem s finansijama je u dodatnim podacima iznenađujuće retko navođen u odnosu na probleme vezane za prostor i ljudske resurse. Samo sedam ispitanih muzeja je kao važan problem u funkcionisanju eksplicitno navelo finansije. Međutim, ovako sporadično navođenje treba uzeti s rezervom, jer se problemi finansijske prirode mogu smatrati konstantom,

a takođe i rešavanje problema s prostorom i ljudskim resursima umnogome zavisi od finansijske situacije.

Na već pomenutoj konferenciji, “Kulturna politika u oblasti kulturnog nasleđa”, specijalni savetnik ministra kulture, g-din Zoran Hamović, istakao je da je za kulturni razvoj neophodno vršiti konstantna istraživanja kojima bi se problemi identifikovali i na osnovu kojih bi se inicirale stalne rasprave o problemima i iznalazili načini za njihovo rešavanje.

Istraživanje “Muzeji Srbije – aktuelno stanje”, čije smo rezultate u ovom tekstu izneli, za cilj je upravo i imalo da identifikuje aktuelno stanje stvari u muzejima u Srbiji. Kao što rezultati istraživanja pokazuju, problemi s kojima se muzeji u Srbiji suočavaju jesu i stručne prirode (digitalizacija, obrada predmeta, dokumentacija...), ali i u domenu finansiranja i planiranja koje je u vezi s opštom situacijom u društvu. Da bi se problemi rešili, neophodno je da se muzealci usaglase i naprave jedinstvenu platformu koja omogućava sistematska unapređivanja stručnog rada. Takođe, posebno imajući u vidu dva ovogodišnja slučaja – povećanje poreza na autorske honorare i naplata poreza od 40% na samostalne prihode, što su odluke koje direktno pogađaju sektor kulture, ali i neusaglašenost zakona, o čemu je govorila i g-đa Juri-bašić u zajedničkom izlaganju s g-đom Živković – neophodno je da Ministarstvo kulture učini značajnije korake ka unapređivanju legislative i zaštiti interesa kulture uopšte, pa time i muzeja.

Literatura:

Gavrilović, Lj. (2009) *O politikama, identitetima i druge muzejske priče*, Beograd, Etnografski institut SANU.

Simić, M. (2008) “Izlaganje narodnosti kao tradicionalne kulture u Etnografskom muzeju u Beogradu: Istraživanje muzejske modernističke prakse”, u: *Muzeji u Srbiji: započeto putovanje*. Priredili: Lj. Gavrilović i M. Stojanović, Beograd, Muzejsko društvo Srbije, str. 47–69.

Internet:

International Council of Museums – <http://icom.museums>